

Toetsing Inventariserend Veldonderzoek Emmelhage

Onderzoek en rapportage Grontmij in opdracht van de gemeente Noordoostpolder

Rapportnummer V102

Versie en status definitief

In opdracht van gemeente Noordoostpolder

Samenstelling W.A.M. Hessing en C.W. Koot

Redactie W.A.M. Hessing

Plaats en Datum Bunschoten, 29 augustus '03

Gecontroleerd door	S. van Dijk	d.d. 29 augustus '03
Geaccordeerd door	K.E. Waugh	d.d. 29 augustus '03

Niets uit dit werk mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, daaronder mede begrepen gebehe of gedeeltelijke bewerking van het werk, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Vestigia B.V.

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	3
2	Algemene opmerkingen	4
3	Overwegingen.....	5
4	Conclusie	6
5	Advies.....	7
6	Verantwoording.....	8

1 Inleiding

Op verzoek van de gemeente Noordoostpolder heeft Vestigia het conceptrapport van de Grontmij over het Plangebied Emmelhage te Emmeloord getoetst aan de resultaten van het eerdere onderzoek en het daaropvolgende advies van Vestigia. Vervolgens zijn ook de conclusies en aanbevelingen beoordeeld. Daarbij zijn betrokken onze recente ervaringen bij de voorbereiding en de uitvoering van het onderzoek in een vergelijkbare landschappelijke context (duintop) van vergelijkbare ouderdom in de Harnaschpolder te Schipluiden, waarvoor de tweede auteur als projectverantwoordelijke namens het Hoogheemraadschap Delfland optreedt. Een andere goed vergelijkbare vindplaats is die in het tracé van de N31 (Leeuwarden-Nijega). Ook hiervan zijn recente karteringsgegevens bekend die als referentiekader gebruikt kunnen worden. Wij geven hieronder kort samengevat onze overwegingen en ons advies voor een eventueel vervolgtraject weer. De publicaties van de in de tekst genoemde referentieonderzoeken zijn terug te vinden onder *Verantwoording*.

2 Algemene opmerkingen

Over het door Grontmij uitgevoerde onderzoek en de rapportage valt niet zo veel op te merken. Wij denken dat het basiswerk naar behoren is uitgevoerd. Er wordt weliswaar aandacht besteed aan, en illustraties opgenomen over, houtskoolvoorkomens, waarbij men zich af kan vragen of dat allemaal nodig is en veelzeggend is. Wellicht is dit verklaarbaar door gebrek aan andere uitkomsten.

De belangrijkste omissie is dat in het rapport geen uitspraken worden gedaan over de intactheid van het bodemprofiel en de aan- of afwezigheid van een duidelijke leeflaag of A-horizont op de strandwal. Ook het RAAP-onderzoek was daarin niet altijd even duidelijk en blijktbaar is het de Grontmij ook niet opgevallen. Voor het verwachtingsbeeld zijn uitspraken over een eventuele begraven a-horizont van belang (zie onder). Onze conclusie blijft dat op de strandwal op de meeste plaatsen geen sterk ontwikkelde a-horizont aanwezig is.

Onze derde opmerking is van procedurele aard. Het is niet verstandig van de opdrachtnemer om de resultaten van het onderzoek al met de provinciaal archeoloog te bespreken en samen naar een conclusie toe te werken, voordat de opdrachtgever van de resultaten in kennis is gesteld.

3 Overwegingen

Er gold op basis van het RAAP-onderzoek een matig hoge archeologische verwachting voor de strandwal. De verwachting betrof met name vroeg- en midden-Neolithische bewoning, wat was ingegeven door de bevindingen van de laatste jaren met het onderzoek van P14, de A27 en de viswieren in Emmeloord, naast verscheidene kleinere veldonderzoeken, maar ook vergelijkbare locaties in de Harnaschpolder (Schipluiden) en Zandwerven in het westelijk kustgebied.

Recentelijk zijn (potentiële) vindplaatsen uit deze periode wel vaker het object van studie geweest, zodat we in ieder geval kunnen stellen dat ze regionaal (provinciaal) niet bijzonder zeldzaam zijn. Dat impliceert dat uitbreiding en investering in verder vooronderzoek alleen maar logisch en verantwoord zijn, indien onmiskenbare aanwijzingen voor menselijk verblijf of bewoning zijn aangetroffen.

In het geval van Emmelhage zijn die, ook na het tweede fase onderzoek, nog steeds niet aangetroffen. Kan dit berusten op toeval? Ons inziens niet. Er is specifiek gezocht naar de archeologische nalatenschap van een samenleving die in hoge mate mobiel was. Ze maakten seizoensgebonden tochten door een leefgebied, waarbij jaren achtereenvolgende dezelfde locaties werden bezocht. In deze periode transformeerde die samenleving van jagers/verzamelaars zich tot veetelers en tot een boerengemeenschap met gemengde landbouw. Zij het waarschijnlijk nog altijd wel met een redelijk nomadisch bestaan. Een strandwal van deze dimensie leent zich bij uitstek voor langer verblijf, niet alleen voor "special activity camps" maar ook voor grotere familiegroepen die jagen, vissen, veehouden en kleinschalige akkerbouw combineerden. Dat betekent dat zij, met inbegrip van regelmatige terugkeer op zo'n plaats, een archeologische nalatenschap achterlieten die oppervlakte beslaat van enkele tientallen m². Zo'n vindplaats kan niet door de mazen van het gehanteerde boornet zijn gevallen. In die verblijfsperiodes is natuurlijk veelvuldig vuur gestookt, maar ook is er andersoortig cultureel afval zoals aardewerk, vuursteen, natuursteen en ook verbrand bot. Het is zeer indicatief dat met dit hoge aantal boringen zulke indicatoren niet zijn gevonden.

In vergelijkbare omstandigheden en met vergelijkbare of zelfs minder dichte boorgrids worden deze vindplaatsen elders wel opgespoord. Een goed recent voorbeeld is het RAAP-onderzoek in de verlenging van de Rijksweg N31 in Friesland.

Tot slot valt op dat er geen sprake lijkt van een duidelijke bodemontwikkeling in de strandwal. Er heeft zich geen bijzondere leeflaag/A-horizont ontwikkeld. Bij vindplaatsen in vergelijkbare condities valt toch steeds op dat er sprake bodem is van duidelijke bodemvorming, mede door de aanwezigheid van mensen veroorzaakt.

Niet valt uit te sluiten dat ergens op de strandwal sprake is geweest van een klein en zeer tijdelijk (jacht)kamp, waarbij nauwelijks archeologisch materiaal is aangereikt. Zo'n vindplaats, die over het algemeen ook minder informatief is, laat zich zeer lastig opsporen of uitsluiten. De voorgestelde proefsleuven bieden daartoe ook geen zekerheid.

4 Conclusie

Wij achten de kans dat in het gebied waardevolle archeologische resten aanwezig zijn zo langzamerhand minimaal. Was de kans al klein, dan is deze nu nog kleiner geworden. Extra proefsleuven hebben alleen de functie van een zoektocht naar de spreekwoordelijke speld in de hooiberg. Zit er niets in, dan kan het eventuele tijdelijke kampje er nog steeds naast liggen. Ondertussen heeft het hele gebied in bijna 1000 boringen nog geen enkele eenduidige indicatie opgeleverd! Op de vergelijkingsschaal scoort Emmelhage dan ook veel lager dan bijvoorbeeld Waterloopbos.

Ons inziens is het maatschappelijk, maar ook onderzoekstechnisch, niet verantwoord om op basis van de conclusies van het uitgevoerde veldonderzoek nog eens een aanvullend archeologisch onderzoek voor te stellen. De gemeente heeft in alle redelijkheid gedaan wat verwacht mocht worden.

Vanwege de wetenschappelijke of methodisch-technische problematiek rond het opsporen en waarderen van vindplaatsen in de regio is het voorstelbaar dat erfgoedbeherende instanties het onderzoeksgebied nader zouden willen beschouwen. Vanuit die optiek zou het op de weg van de provincie of de ROB moeten liggen om dat onderzoek te uit te voeren en te bekostigen, opdat nadien in vergelijkbare situaties, meer op maat gesneden en overtuigender uitspraken over verwachtingen kunnen worden geformuleerd.

5 Advies

Wij adviseren om het conceptrapport met de provincie te bespreken en daarbij aan te geven dat de gemeente op basis van deze uitkomsten geen aanleiding ziet om verder onderzoek uit te voeren. De Provincie moet de gemeente maar van het tegendeel zien te overtuigen, en dan met voorbeelden illustreren, waar in vergelijkbare omstandigheden met een zo'n geringe indicatie door middel van nog meer (sleuven)onderzoek toch een echte vindplaats voor de dag is gekomen. Vestigia kent deze voorbeelden niet.

Als wisselgeld of alternatief, bestaat er eventueel nog een beter en veel goedkoper alternatief, voor de door de Grontmij voorgestelde proefsleuven. En dat is een bescheiden palynologisch onderzoek. Proefsleuven geven geen uitsluitsel of buiten de sleuven zelf nog (andere) vindplaatsen aanwezig kunnen zijn. Een palynologisch onderzoek heeft betrekking op het totale landschap.

Het is namelijk zeer denkbeeldig dat in dit milieu pollen zijn bewaard, of juist niet - wat ook een bepaalde zeggingskracht heeft -, en met behulp van pollenstudie kan worden bepaald wat de menselijke invloed op het paleomilieu in de directe omgeving van de vindplaats is geweest. Vestigia zou de gemeente/provincie dan willen voorstellen om bijvoorbeeld een bureau als BIAX, na enige voorbereiding, enkele boorkernen te laten steken, en deze methode te beproeven. Het voordeel voor de gemeente is dat zij zonder proefsleuven en of een verdichtend boorgrid al veel eerder duidelijkheid kan krijgen over mogelijke menselijke aanwezigheid in de hele directe omgeving, en niet alleen binnen de eventuele proefsleuf.

De kosten daarvan mogen niet meer zijn dan hooguit enkele 1000-den euro's. Een bedrijf als BIAX verschaft graag informatie of zo'n onderzoekje in deze landschappelijke context uitvoerbaar is.

6 Verantwoording

Advies inzake het archeologisch vooronderzoek in het kader van het plangebied Emmelhage, gemeente Noordoostpolder, Vestigia rapport V63a, Bunschoten 2002.

Plangebied Emmelhage te Emmeloord, een nader inventariserend onderzoek, concept 31 juli 2003 Grontmij Utrecht/Houten.

RAAP-rapport 454 – Rijksweg 31 (Leeuwarden-Nijega) & Knooppunt Ureterpvalaat, een aanvullende archeologische inventarisatie: fase 1 (AAI-1), 1999.

RAAP-rapport 529 – Rijksweg 31 Leeuwarden (Hemriksein) - Nijenga, een aanvullende archeologische inventarisatie: fase 2 (AAI-2), 2000.

RAAP-rapport 764 – Plangebied Emmelhage te Emmeloord (Gemeente Noordoostpolder), een verkennend archeologisch onderzoek, G.H. de Boer en B. Jansen, Amsterdam 2002.

RAAP-rapport 771- De Neolithische vindplaats Noordhoorn-strandwal (Harnaschpolder) gemeente Schipluiden, een Aanvullend Archeologisch Onderzoek (AAO), P. Deunhouwer. Amsterdam 2002.

RAAP-rapport 785 – Plangebied Waterloopbos (Gemeente Noordoostpolder), een verkennend en karterend archeologisch onderzoek, G.H. de Boer en J.W. de Kort, Amsterdam 2002.